

บทที่ 3

พิธีสารคาร์ตาเฮนาว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพ

1 บททั่วไป

พิธีสารคาร์ตาเฮนาว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพ เป็นความตกลงที่เกิดขึ้นจากความกังวลร่วมกันของนานาประเทศ เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์สิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรม อาจนำมาซึ่งความเสี่ยงต่อสุขภาพอนามัยของมนุษย์ ทั้งยังอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อความยั่งยืนของระบบความหลากหลายทางชีวภาพดั้งเดิม พิธีสารฉบับนี้เป็นกติกาการค้าระหว่างประเทศว่าด้วยสินค้าที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรม ที่อาจกล่าวได้ว่าเป็นข้อตกลงระหว่างประเทศฉบับเดียวที่ว่าด้วยสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมโดยเฉพาะ และที่สำคัญที่สุดคือ เป็นข้อตกลงระหว่างประเทศ ที่มีพื้นฐานการก่อเกิดว่าด้วยการคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้บริโภคเป็นหลัก อันเป็นประเด็นที่แตกต่างจากข้อตกลงระหว่างประเทศอื่น ๆ

1.1 ประวัติการก่อเกิดพิธีสาร

พิธีสารคาร์ตาเฮนาว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพ เป็นพิธีสารภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพของสหประชาชาติ (UN Convention on Biological Diversity)

เนื่องจากอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งมีผลใช้บังคับตั้งแต่ พ.ศ. 2536 นั้น มิได้รวบรวมเรื่องสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมไว้ ซึ่งทำให้นานาประเทศหว้งวิตกเกี่ยวกับการนำสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงไปใช้ประโยชน์ว่า อาจก่อให้เกิดผลร้ายต่อสุขภาพอนามัยของมนุษย์ สิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ และความหลากหลายทางชีวภาพ

ภาคีแห่งอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ จึงตระหนักและเห็นพ้องร่วมกันว่าควรกำหนดเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพ เพื่อใช้ในการควบคุมและบริหารจัดการความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้ประโยชน์ หรือการแพร่กระจายของสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรม และควรพิจารณาถึงความจำเป็นและเหมาะสมในการจัดตั้งอนุสัญญาขึ้นมาเพื่อกำหนดวิธีการเกี่ยวกับการ

ใช้สอย, การใช้ประโยชน์, การถ่ายทอด และการควบคุมสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรม เพื่อเป็นการลดความวิตกกังวลเกี่ยวกับผลกระทบที่จะมีต่อสุขภาพของมนุษย์ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งต้องดำเนินการผานการพิจารณาการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรชีวภาพเข้ากับการตัดสินใจระดับชาติ, ยอมรับนำมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรชีวภาพมาใช้เพื่อหลีกเลี่ยงหรือลดผลกระทบเสียหยาที่มีต่อความหลากหลายทางชีวภาพ, คุ้มครองและส่งเสริมการใช้ทรัพยากรชีวภาพตามธรรมเนียมโดยสอดคล้องกับการถือปฏิบัติตามขนบประเพณีวัฒนธรรมซึ่งเหมาะสมตามเงื่อนไขที่จำเป็นในการอนุรักษ์หรือการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน, สนับสนุนประชากรท้องถิ่นในการจัดทำและดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ไขในพื้นที่เสื่อมโทรมซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพถูกทำลายจนลดน้อยลง, สนับสนุนความร่วมมือระหว่างหน่วยงานรัฐบาลและภาคเอกชนในการพัฒนาวิธีการเพื่อการใช้ประโยชน์ทรัพยากรชีวภาพอย่างยั่งยืน ทั้งยังกำหนดให้แต่ละภาคดำเนินการอย่างสอดคล้องกับสมรรถภาพของรัฐตน, ให้การสนับสนุนทางการเงินและแรงจูงใจสำหรับกิจกรรมในชาติแก่กันและกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของอนุสัญญาฉบับนี้¹

¹ อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ

มาตรา 8 (ข) จัดตั้งหรือธำรงรักษาวิธีการที่จะจัดระเบียบ, จัดการหรือควบคุมความเสี่ยงที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์และการปล่อยสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการเปลี่ยนแปลงอันเป็นผลมาจากเทคโนโลยีชีวภาพซึ่งมีแนวโน้มที่จะเกิดผลกระทบเสียหยาต่อสิ่งแวดล้อมอันมีผลต่อการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรชีวภาพอย่างยั่งยืน ทั้งนี้โดยคำนึงถึงความเสี่ยงที่จะเกิดอันตรายต่อสุขภาพของมนุษย์ด้วย

มาตรา 10 แต่ละภาคีจักต้องดำเนินการดังต่อไปนี้, ให้มากที่สุดเท่าที่เป็นไปได้และเท่าที่เหมาะสม

(1) ผานการพิจารณาการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรชีวภาพเข้ากับการตัดสินใจระดับชาติ

(2) ยอมรับนำมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรชีวภาพมาใช้เพื่อหลีกเลี่ยงหรือลดผลกระทบเสียหยาที่มีต่อความหลากหลายทางชีวภาพ

(3) คุ้มครองและส่งเสริมการใช้ทรัพยากรชีวภาพตามธรรมเนียมโดยสอดคล้องกับการถือปฏิบัติตามขนบประเพณีวัฒนธรรม ซึ่งเหมาะสมตามเงื่อนไขที่จำเป็นในการอนุรักษ์หรือการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

ด้วยความตระหนักร่วมกันของภาคีแห่งอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ข้างต้น จึงได้แต่งตั้งคณะทำงานเชี่ยวชาญเฉพาะด้านขึ้น เพื่อทำการศึกษาคำจำกัดความ ขอบเขต ตลอดจนเนื้อหาสาระต่างๆ ที่ควรจะเป็น ในการบริหารจัดการความเสี่ยงดังกล่าว จนกระทั่ง ในปี พ.ศ. 2543 จึงได้มีพิธีสารคาร์ตาเฮนาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งผลของการก่อเกิดพิธีสารดังกล่าวช่วยให้หลาย ๆ ประเทศ มั่นใจได้ว่า การพัฒนา การใช้ การขนส่ง ตลอดจนการแพร่ขยายของสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลง พันธุกรรมในอนาคต ต้องคำนึงถึงการปกป้องและลดความเสี่ยงที่จะกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพ และสุขอนามัยของมนุษย์

1.2 วัตถุประสงค์ของพิธีสาร

วัตถุประสงค์ของพิธีสารฉบับนี้ ปรากฏใน มาตรา 1² ดังนี้

- 1.2.1 ให้มีระดับการป้องกัน การกำจัดสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมที่เพียงพออย่างแน่นนอน
- 1.2.2 ให้มีการเคลื่อนย้าย การดูแล และการใช้สิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมอย่างปลอดภัย
- 1.2.3 พิจารณาและคำนึงถึงผลกระทบของสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมที่ไม่อำนวยความสะดวกอนุรักษ์ และการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน

(4) สนับสนุนประชากรท้องถิ่นในการจัดทำ และดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ไขในพื้นที่เสื่อมโทรม ซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพถูกทำลายจนลดน้อยลง

(5) สนับสนุนความร่วมมือระหว่างหน่วยงานรัฐบาลและภาคเอกชนในการพัฒนาวิธีการเพื่อการใช้ประโยชน์ทรัพยากรชีวภาพอย่างยั่งยืน

มาตรา 20 วรรคหนึ่ง แต่ละภาคีดำเนินการเพื่อให้, โดยสอดคล้องกับสมรรถภาพของตน, การสนับสนุนทางการเงินและแรงจูงใจสำหรับกิจกรรมในชาติซึ่งมีเจตนาที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ของอนุสัญญาฉบับนี้ ทั้งนี้โดยสอดคล้องกับแผนการ, ลำดับความสำคัญ และโปรแกรมของชาตินั้นๆ

² Article 1, CARTAGENA PROTOCOL ON BIOSAFETY TO THE CONVENTION ON BIOLOGICAL DIVERSITY, 1999.

1.2.4 พิจารณาถึงผลกระทบของสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมที่มีต่อ
สุขภาพของมนุษย์ และ

1.2.5 เน้นการควบคุมการเคลื่อนย้ายสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมข้ามเขต
แดน (transboundary movement)

หลักการป้องกันไว้ก่อน (precautionary principle) เป็นหัวใจหลักของข้อตกลงฉบับนี้
ซึ่งหมายความว่า พิธีสารฯ ให้สิทธิแต่ละภาคีที่จะห้าม หรือจำกัดการนำเข้า และการใช้สิ่งมีชีวิตที่
ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมได้ แม้การห้ามหรือการจำกัดนั้นจะกระทำโดยปราศจากเหตุผลและ
ข้อสนับสนุนทางวิทยาศาสตร์ที่เพียงพอก็ตาม เนื่องจากเห็นว่าเป็นสิทธิของแต่ละภาคีที่จะมีความ
กังวลเกี่ยวกับผลกระทบของสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมได้ รวมทั้งให้สิทธิแต่ละ
ประเทศที่จะใช้นโยบายปกป้องตนเอง โดยการออกมาตรการต่าง ๆ เพื่อจำกัดบริเวณสิ่งมีชีวิตที่
ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมให้อยู่ห่างจากบริเวณที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง หรือบริเวณ
ที่ง่ายต่อการปนเปื้อนทางพันธุกรรม

แต่อย่างไรก็ตาม พิธีสารฉบับนี้จะไม่ครอบคลุมถึงยาสำหรับมนุษย์ ที่มีการระบุถึงอยู่
ในข้อตกลงระหว่างประเทศ หรือองค์ระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ อยู่แล้ว และยังไม่มีการ
กำหนดระเบียบที่เกี่ยวข้องกับยาที่ผ่านกระบวนการดัดแปลงพันธุกรรมโดยเฉพาะ ดังที่ปรากฏใน
มาตรา 5 แห่งพิธีสารฯ

พิธีสารคาร์ตาเฮนาว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพกำหนดให้พิธีสารมีผลใช้บังคับ
กับการเคลื่อนย้ายข้ามเขตแดนระหว่างประเทศที่เป็นภาคีและประเทศที่มีใช้ภาคีด้วย ทั้งนี้อาจเป็น
เพราะ เรื่องความปลอดภัยทางชีวภาพนั้น เป็นเรื่องที่ไม่สามารถจำกัดอยู่เฉพาะสถานที่ใดสถานที่
หนึ่งได้ เนื่องจากสภาพของปัญหาที่สามารถแพร่กระจายออกไปได้ ประกอบกับ เนื้อหาแห่งพิธี
สารฯ ที่มีความเชื่อมโยงกับการค้าระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การนำเข้า นำผ่าน และ
ส่งออก สินค้าซึ่งเป็นสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรม³

³ Article 24, CARTAGENA PROTOCOL ON BIOSAFETY TO THE CONVENTION
ON BIOLOGICAL DIVERSITY, 1999.

1.3 ขอบเขตของพิธีสาร

ขอบเขตของพิธีสารคาร์ตาเฮนาว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพ นั้นได้ปรากฏอยู่ในมาตรา 4 แห่งพิธีสารฯ ว่า “พิธีสารฯ ฉบับนี้จะบังคับใช้กับการเคลื่อนย้ายข้ามเขตแดน การเคลื่อนย้ายผ่าน การดูแล และการใช้สิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมทุกชนิด ซึ่งอาจมีผลกระทบในทางลบต่อการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน โดยคำนึงถึงความเสี่ยงต่อสุขอนามัยของมนุษย์ด้วย”⁴

1.4 การมีผลบังคับใช้ของพิธีสาร

การมีผลบังคับใช้ของพิธีสารคาร์ตาเฮนาว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพนั้น ปรากฏอยู่ในมาตรา 37 แห่งพิธีสารฯ ซึ่งบัญญัติว่า “พิธีสารฉบับนี้ จะมีผลบังคับใช้ในวันที่เก้าสิบหลังจากการยื่นสาสน์การให้สัตยาบัน การสนองรับ หรือการให้ความเห็นชอบ หรือการทำภาคยานุวัติ โดยรัฐ องค์การบูรณาการเศรษฐกิจระดับภูมิภาค ที่เป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพที่ห้าสิบ” นั่นคือ พิธีสารฯ จะมีผลใช้บังคับเมื่อภาคีแห่งอนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพได้ลงนามให้สัตยาบัน หรือรับรองพิธีสารฯ ครบห้าสิบประเทศแล้ว พิธีสารฯ จะมีผลใช้บังคับภายใน 90 วันนับจากวันที่ประเทศที่ 50 ลงนามให้สัตยาบันอย่างเป็นทางการ ดังนั้น พิธีสารฯ จึงมีผลใช้บังคับ เมื่อวันที่ 11 กันยายน 2546 ซึ่งเป็นเวลา 90 วันหลังจากประเทศที่ 50 ได้ให้สัตยาบัน⁵

เมื่อประเทศใดได้ลงนามให้สัตยาบัน หรือรับรองพิธีสารฯ แล้วนั้น พิธีสารฯ จะมีผลใช้บังคับกับประเทศนั้น ๆ ภายใน 90 วันหลังจากที่ได้รับรอง หรือให้สัตยาบันแก่พิธีสารฯ หรือ

⁴ Article 4, CARTAGENA PROTOCOL ON BIOSAFETY TO THE CONVENTION ON BIOLOGICAL DIVERSITY, 1999.

⁵ สำหรับรายชื่อประเทศที่เป็นภาคีแห่งพิธีสารคาร์ตาเฮนาว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพ, ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่เว็บไซต์ของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ, <<http://www.cbd.int/biosafety/parties/list.shtml>>.

หลังจากวันที่อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพมีผลใช้บังคับกับประเทศนั้น ๆ แล้วแต่ว่าวันใดถึงกำหนดซ้ำว่า ทั้งนี้ เป็นไปตาม มาตรา 37 วรรคสองแห่งพิธีสาร⁶

1.5 ข้อยกเว้นการใช้บังคับพิธีสาร

ถึงแม้มาตรา 4 แห่งพิธีสารฯ จะกำหนดให้พิธีสารฯ นี้ใช้บังคับกับการเคลื่อนย้ายข้ามเขตแดนสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมทุกชนิดก็ตาม และแม้ภาคีจะมีสิทธิที่จะกำหนดให้มีการประเมินความเสี่ยงในสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมทุกชนิดก่อนการตัดสินใจว่าจะอนุญาตให้มีการนำเข้าสู่สิ่งมีชีวิตนั้น ๆ หรือไม่ แต่ พิธีสารฯ ฉบับนี้จะไม่ใช่บังคับกับการเคลื่อนย้ายข้ามเขตแดนสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมต่าง ๆ ที่เป็นเอกลักษณ์สำหรับมนุษย์ที่ได้ถูกระบุโดยความตกลงและองค์ระดับนานาชาติต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ เป็นไปตาม มาตรา 5 แห่งพิธีสารฯ⁷

แต่ถ้าหากสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมซึ่งเป็นเอกลักษณ์สำหรับมนุษย์นั้น มิได้ถูกระบุโดยความตกลงและองค์ระดับนานาชาติต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องแล้ว การเคลื่อนย้ายสิ่งมีชีวิตชนิดนั้นข้ามเขตแดน ยังต้องอยู่ภายใต้ข้อกำหนดแห่งพิธีสารฯ ด้วย

1.6 การถอนตัวจากพิธีสาร

ภาคีแห่งพิธีสารฯ สามารถขอถอนตัวจากการเป็นภาคีได้ ต่อเมื่อระยะเวลาในการเป็นภาคีได้ผ่านไปแล้วอย่างน้อย 2 ปี นับแต่วันที่พิธีสารฯ มีผลใช้บังคับแก่ตน ซึ่งการขอถอนตัวจากพิธีสารฯ นั้น สามารถทำได้โดยการแจ้งเป็นลายลักษณ์อักษรต่อ “ผู้รับฝากพิธีสาร” (depository) และจะมีผลเป็นการถอนตนต่อเมื่อครบกำหนดระยะเวลา 1 ปี นับแต่วันที่ผู้รับฝากพิธีสารฯ ได้รับแจ้งเป็น

⁶ Article 37, CARTAGENA PROTOCOL ON BIOSAFETY TO THE CONVENTION ON BIOLOGICAL DIVERSITY, 1999.

⁷ Article 5, CARTAGENA PROTOCOL ON BIOSAFETY TO THE CONVENTION ON BIOLOGICAL DIVERSITY, 1999.

ลายลักษณ์อักษร หรือตามวันที่กำหนดไว้ในการแจ้งเป็นลายลักษณ์อักษรของผู้ถอนตนซึ่งต้องเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 1 ปี นับแต่วันแจ้ง ทั้งนี้ เป็นไปตาม มาตรา 39 แห่งพิธีสาร⁸

1.7 ความสัมพันธ์ระหว่างพิธีสารฯ กับอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ค.ศ. 1992

จากการที่อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ มาตรา 19 วรรคสาม ระบุว่า ประเทศภาคีจะพิจารณาให้รูปแบบของพิธีสาร (protocol) ที่มีวิธีการที่เหมาะสม รวมถึงโดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อตกลงในการแจ้งล่วงหน้า (Advance Informed Agreement – AIA) ในการเคลื่อนย้าย การดูแล และการใช้สิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรม (Living Modified Organisms – LMOs) ที่เป็นผลมาจากเทคโนโลยีชีวภาพที่อาจมีผลในทางลบต่อการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน ประกอบกับมาตรา 8 ของอนุสัญญาฯ กล่าวถึงการอนุรักษ์ในพื้นที่ (In Situ Conservation) ให้มีการสถาปนาระบบพื้นที่คุ้มครองที่มีมาตรการในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ และในมาตราย่อย 8 (g) ให้มีการสถาปนาและรักษาไว้ซึ่งวิธิดูแล จัดการ และควบคุมความเสี่ยงที่เกี่ยวข้องกับการใช้ และการปลดปล่อยชีวนทรีย์ หรือ LMOs ที่ได้มาจากเทคโนโลยีชีวภาพที่อาจมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่อาจมีผลไม่อันวยต่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพโดยพิจารณาถึงความเสี่ยงต่าง ๆ ต่อสุขภาพของมนุษย์ด้วย จึงทำให้ ภาคีของอนุสัญญาฯ จัดทำพิธีสารคาร์ตาเฮนาว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพขึ้นภายใต้บทบัญญัติของอนุสัญญาฯ ดังนั้นจึงอาจถือได้ว่า พิธีสารฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ

อย่างไรก็ตาม ในความสัมพันธ์ระหว่างกันของพิธีสารฯ และอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพนั้น กำหนดไว้ว่า หากกรณีมีกำหนดไว้ชัดเจนในพิธีสารฉบับนี้แล้ว ให้ใช้บทบัญญัติแห่งพิธีสารนี้บังคับ แต่หากไม่มีกำหนดไว้ให้นำบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องตามที่ปรากฏในอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพมาใช้บังคับ ดังที่ปรากฏในมาตรา 32 แห่งพิธีสาร⁹

⁸ Article 39, CARTAGENA PROTOCOL ON BIOSAFETY TO THE CONVENTION ON BIOLOGICAL DIVERSITY, 1999.

⁹ Article 32, CARTAGENA PROTOCOL ON BIOSAFETY TO THE CONVENTION ON BIOLOGICAL DIVERSITY, 1999.

2. หลักการภายใต้พิธีสาร

2.1 หลักการป้องกัน

หลักการป้องกัน ถือได้ว่าเป็นหัวใจหลักของพิธีสาร ที่มีวัตถุประสงค์มุ่งเน้นการควบคุมในระดับที่เหมาะสมในเรื่องความปลอดภัยในการเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดน การจัดการและการใช้สิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมซึ่งอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่ออนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน แม้ว่าในพิธีสาร จะไม่มีคำว่าหลักการป้องกันไว้ก่อนล่วงหน้า ก็ตาม แต่ในบทนำก็มีการใช้คำว่าแนวทางการป้องกันไว้ก่อนล่วงหน้า (precautionary approach) และหลักการดังกล่าวก็ปรากฏให้เห็นในพิธีสาร หลายมาตรา ดังนี้¹⁰

¹⁰ การที่พิธีสาร กำหนดให้ใช้ Precautionary Approach นั้น ก็เพื่อเป็นการรองรับแนวทางการระมัดระวังซึ่งเป็นแนวทางที่บัญญัติไว้ใน The Rio Declaration: Principle 15 - the Precautionary Approach ที่บัญญัติว่า “Principle 15 codified for the first time at the global level the precautionary approach, which indicates that lack of scientific certainty is no reason to postpone action to avoid potentially serious or irreversible harm to the environment. Central to principle 15 is the element of anticipation, reflecting a requirement that effective environmental measures need to be based upon actions which take a long-term approach and which might anticipate changes on the basis of scientific knowledge”

ผู้เขียนเห็นว่า มีความแตกต่างกับหลักการป้องกันไว้ก่อนล่วงหน้า เนื่องจากหลักการป้องกันไว้ก่อนล่วงหน้า นั้นเป็นหลักการทั่วไปทางด้านสิ่งแวดล้อม ส่วนแนวทางป้องกันไว้ก่อนล่วงหน้า นั้นเป็นแนวทางหนึ่งภายใต้หลักการป้องกันไว้ก่อนล่วงหน้า

หลักการป้องกันไว้ก่อนล่วงหน้า ได้ปรากฏใน The Rio Declaration: Principle 15 ว่า “In order to protect the environment, the precautionary approach shall be widely applied by States according to their capabilities. Where there are threats of serious or irreversible damage, lack of full scientific certainty shall not be used as a reason for postponing cost-effective measures to prevent environmental degradation”, ดู <<http://www.gdrc.org/u-gov/precaution-7.html>>.

2.1.1 หลักการป้องกันล่วงหน้าตามข้อตกลงในการแจ้งล่วงหน้า

ข้อตกลงในการแจ้งล่วงหน้า (Advance Informed Agreement – AIA) เป็นมาตรการหลักที่มีความสำคัญที่สุดในการดำเนินการภายใต้พิธีสารฯ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ภาคีผู้นำเข้าได้มีโอกาสในการตัดสินใจในการอนุญาตให้นำเข้ามาซึ่งสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรม โดยคำนึงถึงความเสี่ยงที่ตนอาจได้รับจากสิ่งมีชีวิตนั้น

หลักการป้องกันล่วงหน้าตามข้อตกลงในการแจ้งล่วงหน้า ปรากฏในพิธีสารฯ ดังนี้

2.1.1.1 การตอบรับการแจ้ง

พิธีสารฯ กำหนดให้ ประเทศภาคีผู้นำเข้า จะต้องตอบรับการแจ้งต่อผู้แจ้ง ไม่ว่าจะ เป็นภาคีผู้ส่งออก หรือผู้ส่งออกเองก็ตาม โดยต้องตอบรับการแจ้งเป็นลายลักษณ์อักษร

อย่างไรก็ตาม การตอบรับการแจ้งนี้ หากมีความผิดพลาดใด ๆ เกิดขึ้นในกระบวนการตอบรับการแจ้ง หรือการติดต่อการตัดสินใจภายใน 270 วันนับจากวันที่ได้รับการแจ้ง รวมทั้งการติดต่อแจ้งผลการตัดสินใจของภาคีผู้นำเข้าซึ่งเป็นประเทศที่กำลังพัฒนา ก่อนการนำเข้าสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมซึ่งมีเจตนา นำมาใช้โดยตรงเป็นอาหาร อาหารสัตว์ หรือเพื่อการผลิต ในครั้งแรกจะไม่ถือว่าภาคีผู้นำเข้าให้ความยินยอมในการเคลื่อนย้ายข้ามเขตแดนโดยเจตนาในครั้งนั้น เพื่อคุ้มครองความเสี่ยง หรือผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการตอบรับหรือให้ความยินยอม หรือการแจ้งการตอบรับหรือให้ความยินยอมที่ผิดพลาดของตน¹¹

2.1.1.2 การตัดสินใจ

ข้อพิจารณาตัดสินใจของภาคีผู้นำเข้าประการหนึ่ง คือในกรณีที่ขาดความแน่นอนทางวิทยาศาสตร์อันเนื่องมาจากข้อมูลหรือความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวข้องไม่เพียงพอที่จะพิจารณาผลกระทบในทางลบที่อาจเกิดขึ้นจากสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมที่มีต่อการอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน และความเสี่ยงที่เกิดขึ้นต่อสุขภาพมนุษย์นั้น ไม่เป็นการปิดกั้นภาคีผู้นำเข้าที่จะตัดสินใจดำเนินการที่เหมาะสมต่าง ๆ เพื่อหลีกเลี่ยงหรือลดผลกระทบให้เหลือน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ นั่นคือ ภาคีผู้นำเข้าสามารถปฏิเสธการนำเข้าสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมสำหรับการนำไปปลดปล่อยโดยเจตนาสู่สิ่งแวดล้อม หรือสำหรับการนำไปใช้โดยตรงเป็นอาหาร อาหารสัตว์ หรือเพื่อการผลิตได้ แม้ข้อมูลทาง

¹¹ Article 9 Paragraph 4, Article 10 Paragraph 5, Article 11 Paragraph 7, CARTAGENA PROTOCOL ON BIOSAFETY TO THE CONVENTION ON BIOLOGICAL DIVERSITY, 1999.

วิทยาศาสตร์จะไม่เพียงพอที่จะยืนยันว่าสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมเหล่านั้นจะเป็นอันตรายต่อความหลากหลายทางชีวภาพหรือสุขอนามัยมนุษย์ก็ตาม เพียงแค่เป็นที่น่าสงสัยว่าจะเป็นอันตราย ภาควิชาผู้นำเข้าก็สามารถที่จะปฏิเสธได้¹²

อย่างไรก็ตาม แม้ภาควิชาผู้นำเข้าจะได้ตัดสินใจเกี่ยวกับการนำเข้าสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมไปแล้ว ไม่ว่าจะตัดสินใจอย่างไรก็ตาม แต่หากมีข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ใหม่ ที่เกี่ยวกับผลกระทบในทางลบที่อาจเกิดขึ้นต่อการอนุรักษ์ และการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน โดยคำนึงถึงความเสี่ยงต่อสุขอนามัยของมนุษย์ด้วย ภาควิชาผู้นำเข้าอาจพิจารณา ทบทวน และเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจ เกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายข้ามเขตแดนโดยเจตนาเมื่อใดก็ได้ เนื่องจากเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยทางชีวภาพในดินแดนรัฐตน

ข้อพิจารณาในการตัดสินใจของภาควิชาผู้นำเข้า และการทบทวนการตัดสินใจของภาควิชาผู้นำเข้าบนพื้นฐานของข้อมูลวิทยาศาสตร์ดังกล่าวนี้ ถือเป็นการนำหลักการป้องกันล่วงหน้ามาใช้ในกระบวนการตัดสินใจของภาควิชาผู้นำเข้าอย่างหนึ่ง

2.1.1.3 การประเมินความเสี่ยง

การประเมินความเสี่ยง เป็นมาตรการตามหลักการป้องกันล่วงหน้าโดยใช้วิธีการศึกษาผลกระทบที่อาจเกิดก่อนการตัดสินใจอนุญาต เพื่อป้องกันมิให้เกิดความเสียหาย แทนที่การแก้ไขเยียวยาในภายหลัง

ในการตัดสินใจของภาควิชาผู้นำเข้าว่าจะให้ผู้แจ้งทำการเคลื่อนย้ายสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมข้ามเขตแดนเข้ามาในดินแดนรัฐตนได้หรือไม่นั้น ภาควิชาผู้นำเข้าจะต้องทำการประเมินความเสี่ยง (risk assessment) ตามหลักเกณฑ์ที่มีความถูกต้องทางวิทยาศาสตร์ เทคนิคการประเมินความเสี่ยงต่าง ๆ ที่เป็นที่ยอมรับ เพื่อทำการชี้แจง และประเมินผลกระทบทางลบของสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมที่ขอเคลื่อนย้ายที่อาจมีต่อการอนุรักษ์ และการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน โดยคำนึงถึงความเสี่ยงต่อสุขอนามัยของมนุษย์เสียก่อน ซึ่งถือเป็นเงื่อนไขหนึ่งในการตัดสินใจของภาควิชาผู้นำเข้า¹³

¹² Article 10 Paragraph 6 and Paragraph 8, CARTAGENA PROTOCOL ON BIOSAFETY TO THE CONVENTION ON BIOLOGICAL DIVERSITY, 1999.

¹³ Article 15, CARTAGENA PROTOCOL ON BIOSAFETY TO THE CONVENTION ON BIOLOGICAL DIVERSITY, 1999.

2.1.2 หลักการป้องกันโดยการจัดการความเสี่ยง

การจัดการความเสี่ยง เป็นมาตรการที่กำหนดขึ้นเพื่อรองรับการประเมินความเสี่ยงของภาคีผู้นำเข้าให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้หลักการป้องกันเป็นมาตรการหลักในการจัดการความเสี่ยง เพื่อป้องกันผลกระทบในทางลบของสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรม

2.1.2.1 มาตรการจัดการความเสี่ยง

กำหนดไว้ในสองระดับ คือ ระดับที่เป็นหน้าที่ของภาคีผู้นำเข้า และระดับที่เป็นหน้าที่ของทุกภาคีร่วมกัน¹⁴ คือ

- กำหนดให้มาตรการต่าง ๆ ที่มีพื้นฐานตามการประเมินความเสี่ยงของภาคีผู้นำเข้านั้น ต้องมีการบังคับใช้ในระดับที่จำเป็นเพื่อป้องกันผลกระทบในทางลบของสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมที่มีต่อการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน โดยคำนึงถึงความเสี่ยงต่อสุขภาพของมนุษย์ด้วย และ

- กำหนดให้แต่ละภาคีต้องดำเนินการให้มีมาตรการต่าง ๆ ที่เหมาะสมเพื่อป้องกันการเคลื่อนย้ายสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมโดยไม่เจตนา รวมถึงดำเนินการให้มีมาตรการประเมินความเสี่ยงก่อนการปลดปล่อยสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมชนิดหนึ่ง ๆ สู่สิ่งแวดล้อมในครั้งแรกด้วย

2.1.2.2 มาตรการชี้จำแนก

มาตรการชี้จำแนกเป็นหน้าที่ของแต่ละภาคีร่วมกันในการจำแนกสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรม หรือสายพันธุ์เฉพาะของสิ่งมีชีวิตต่างๆ ที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรม ซึ่งอาจส่งผลกระทบในทางลบต่อการอนุรักษ์ และการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน โดยคำนึงถึงความเสี่ยงของสุขภาพของมนุษย์ และดำเนินการตามมาตรการต่างๆ ที่เหมาะสม ที่เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมหรือสายพันธุ์เฉพาะที่ได้รับการจำแนกเหล่านั้น¹⁵

¹⁴ Article 16 Paragraph 2 and Paragraph 3, CARTAGENA PROTOCOL ON BIOSAFETY TO THE CONVENTION ON BIOLOGICAL DIVERSITY, 1999.

¹⁵ Article 16 Paragraph 5 CARTAGENA PROTOCOL ON BIOSAFETY TO THE CONVENTION ON BIOLOGICAL DIVERSITY, 1999.

2.2 หลักการควบคุม

2.2.1 หลักการควบคุมโดยวิธีการใช้ข้อตกลงในการแจ้งล่วงหน้า

หลักการควบคุมโดยวิธีการใช้ข้อตกลงในการแจ้งล่วงหน้า เป็นการกำหนดหน้าที่แก่ภาคีต่าง ๆ ที่จะต้องแจ้งการเคลื่อนย้ายสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมข้ามเขตแดนโดยเจตนา หรือแจ้งการตัดสินใจขั้นสุดท้ายเกี่ยวกับการใช้สิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมภายในประเทศและการวางจำหน่ายในท้องตลาดเพื่อใช้เป็นอาหาร อาหารสัตว์ หรือเพื่อการผลิตไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมสิ่งมีชีวิตเหล่านั้น มิให้แพร่กระจายสู่สิ่งแวดล้อมของภาคีโดยที่ภาคีนั้นไม่อาจรับรู้ถึงการแพร่กระจายนั้น

ข้อตกลงในการแจ้งล่วงหน้า ได้แยกวิธีการแจ้งล่วงหน้าสำหรับสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมที่มีวัตถุประสงค์ในการใช้ต่างกันให้มีการดำเนินการแจ้งที่แตกต่างกันด้วย ดังนี้

2.2.1.1 สิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมที่มีวัตถุประสงค์ในการนำไปปลดปล่อยโดยเจตนาสู่สิ่งแวดล้อมของภาคีผู้นำเข้า

สำหรับสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมที่มีวัตถุประสงค์ในการนำไปปลดปล่อยโดยเจตนาสู่สิ่งแวดล้อมของภาคีผู้นำเข้านั้น มีกระบวนการในการแจ้ง ดังนี้

(1) ขบวนการแจ้ง

ภาคีผู้ส่งออก มีหน้าที่ที่จะต้องแจ้งไม่ว่าจะเป็นการแจ้งด้วยตนเอง ในระดับรัฐต่อรัฐ หรือกำหนดให้ผู้ส่งออกซึ่งเป็นสมาชิกแห่งรัฐตนดำเนินการแจ้งก็ตาม โดยแจ้งเป็นลายลักษณ์อักษรต่อ “หน่วยงานชำนาญการระดับประเทศ (Competent National Authorities)”¹⁶ ของ

¹⁶ “หน่วยงานชำนาญการระดับประเทศ” เป็นหน่วยงานที่กำหนดขึ้นภายใต้ มาตรา 19 บรรทัดหนึ่งแห่งพิธีสารฯ ซึ่งให้แต่ละภาคีกำหนดหน่วยงานดังกล่าวขึ้นเพื่อทำหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินการตามหน้าที่ และบริหารงานต่าง ๆ ตามที่กำหนดในพิธีสารฯ ซึ่งในการดำเนินงานของหน่วยงานนั้น จะทำการในนามของภาคีในการดำเนินการตามบทบาท และหน้าที่เหล่านั้น ทั้งนี้ ภาคีอาจกำหนดเพียงหน่วยงานเดียว หรือหลายหน่วยงานขึ้นเป็นหน่วยงานชำนาญการระดับประเทศก็ได้ ในบางกรณี ภาคีอาจกำหนดให้หน่วยงานชำนาญการระดับประเทศเป็นศูนย์กลางระดับประเทศด้วยก็ได้

ประเทศภาคีผู้นำเข้า ก่อนการเคลื่อนย้ายข้ามเขตแดนเพื่อปล่อยสู่สภาพแวดล้อมของภาคีผู้นำเข้า โดยเจตนา ซึ่งสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรม

ข้อมูลที่ภาคีผู้ส่งออก หรือผู้ส่งออกแจ้งต่อหน่วยงานชำนาญการระดับประเทศของภาคีผู้นำเข้านั้น อย่างน้อยต้องประกอบด้วยข้อมูลตามที่ได้กำหนดไว้ในภาคผนวก I แห่งพิธีสารฯ ซึ่งถือว่าเป็นข้อมูลขั้นต่ำที่ต้องแจ้ง อย่างไรก็ตาม หากภาคีผู้ส่งออกดำเนินการให้ผู้ส่งออกเป็นผู้ทำการแจ้งเองนั้น ภาคีผู้ส่งออกต้องทำการตรวจสอบให้แน่ใจด้วยว่า ข้อมูลที่ผู้ส่งออกแจ้งนั้น อย่างน้อยต้องเป็นไปตามภาคผนวก I เช่นกัน¹⁷

(2) ขบวนการตัดสินใจ

ในการตัดสินใจของภาคีผู้นำเข้าว่าจะให้ผู้แจ้งทำการเคลื่อนย้ายสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมข้ามเขตแดนเข้ามาในดินแดนรัฐตนได้หรือไม่นั้น ภาคีผู้นำเข้าจะต้องทำการประเมินความเสี่ยงตามหลักเกณฑ์แห่งพิธีสารนี้ก่อน ซึ่งถือเป็นเงื่อนไขประการหนึ่งในการตัดสินใจของภาคีผู้นำเข้า

หลังจากที่ภาคีผู้นำเข้าได้ทำการประเมิน วิเคราะห์ความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมที่ขอเคลื่อนย้ายแล้ว ภาคีผู้นำเข้าจะต้องแจ้งข้อมูลต่อผู้แจ้งเป็นลายลักษณ์อักษรว่า การเคลื่อนย้ายข้ามเขตแดนโดยเจตนา สามารถดำเนินการได้ภายในเวลาที่กำหนดไว้ในหนังสือตอบรับการแจ้ง เมื่อภาคีผู้นำเข้าได้ให้ความยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรแล้วเท่านั้น หรือไม่มีการให้ความยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรเกินกว่า 90 วันนับจากวันที่ได้รับการแจ้ง

ภายใน 270 วัน นับจากวันที่ได้รับการแจ้ง ภาคีผู้นำเข้า จะต้องทำการติดต่อเป็นลายลักษณ์อักษรต่อผู้แจ้ง และหน่วยงานประสานและแลกเปลี่ยนข้อมูล ถึงผลของการให้ความยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรดังกล่าวข้างต้น ซึ่งภาคีผู้นำเข้ามีสิทธิที่จะตัดสินใจเป็นประการใดก็ได้

- อนุมัติการนำเข้าโดยมีหรือไม่มีเงื่อนไข รวมทั้งคำอธิบายเกี่ยวกับผลของการตัดสินใจที่จะมีต่อการนำเข้าสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมชนิดเดียวกันที่ผู้แจ้งจะขอนำเข้าใน

Article 19, CARTAGENA PROTOCOL ON BIOSAFETY TO THE CONVENTION ON BIOLOGICAL DIVERSITY, 1999.

¹⁷ Article 8, CARTAGENA PROTOCOL ON BIOSAFETY TO THE CONVENTION ON BIOLOGICAL DIVERSITY, 1999.

ครั้งต่อ ๆ ไป¹⁸ อย่างไรก็ตาม การอนุมัติการนำเข้าโดยไม่มีเงื่อนไข ภาคีผู้นำเข้าต้องระบุเหตุผลที่ใช้ในการตัดสินใจให้ผู้แจ้งทราบด้วย

-ห้ามการนำเข้า

-ขอข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากผู้แจ้งเพิ่มเติม ตามกรอบระเบียบข้อบังคับภายในประเทศหรือตามภาคผนวก I ทั้งนี้ในการคำนวณเวลาในการขอข้อมูลจากผู้แจ้งเพิ่มเติมนั้น จะไม่นับเวลาที่ผู้แจ้งเสนอข้อมูลเพิ่มเติมรวมเข้าเป็นวันที่ภาคีผู้นำเข้าจะต้องแจ้งการตอบรับ

-แจ้งต่อผู้แจ้งว่า ระยะเวลา 270 วัน ในการติดต่อการตัดสินใจที่กำหนดไว้ตามพิธีสารนี้จะขยายออกไป โดยกำหนดระยะเวลาที่ขยายออกไปให้ผู้แจ้งทราบด้วย¹⁹

(3) ขบวนการตอบรับการแจ้ง

ประเทศภาคีผู้นำเข้า จะต้องตอบรับการแจ้งต่อผู้แจ้ง ไม่ว่าจะเป็นภาคีผู้ส่งออก หรือผู้ส่งออกเองก็ตาม โดยจะต้องตอบรับการแจ้งเป็นลายลักษณ์อักษร ภายใน 90 วัน หลังจากที่ได้รับ การแจ้งการเคลื่อนย้ายสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมข้ามเขตแดนโดยเจตนา²⁰

ในการตอบรับของภาคีผู้นำเข้านั้นจะต้องระบุ วันที่ที่ภาคีผู้นำเข้าได้รับการแจ้ง, ความเห็นของภาคีผู้นำเข้าเกี่ยวกับข้อมูลที่แจ้งว่าเป็นไปตามที่กำหนดไว้ในภาคผนวก I หรือไม่ และวิธีการที่จะให้ผู้แจ้งดำเนินการต่อไป โดยจะเป็นวิธีการตามระเบียบข้อบังคับภายในของประเทศภาคีผู้นำเข้าเอง หรือเป็นวิธีการที่กำหนดขึ้นใหม่ตามหลักเกณฑ์แห่งพิธีสารนี้ก็ได้²⁰

¹⁸ หมายความว่า การแจ้งต่อภาคีผู้ส่งออกถึงผลของการอนุมัติการนำเข้าสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมในครั้งแรกนั้น ภาคีผู้นำเข้าสามารถกำหนดให้ครอบคลุมถึงการนำเข้าสิ่งมีชีวิตชนิดเดียวกันของภาคีผู้ส่งออกในครั้งต่อ ๆ ไปได้ด้วย ซึ่งการนำเข้าครั้งต่อ ๆ ไปนั้น จะเป็นไปตามคำยินยอมที่ภาคีผู้นำเข้ากำหนดไว้ในครั้งนี้ ภาคีผู้ส่งออกไม่จำเป็นต้องทำการแจ้งล่วงหน้าในการนำเข้าครั้งต่อ ๆ ไปอีก หากเป็นไปภายใต้เงื่อนไขที่ภาคีผู้นำเข้ากำหนดไว้ ทั้งนี้เนื่องจากข้อตกลงในการแจ้งล่วงหน้าใช้กับการเคลื่อนย้ายข้ามเขตแดนสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมโดยเจตนาในครั้งแรกเท่านั้น ตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 7 วรรคหนึ่งแห่งพิธีสารฯ

¹⁹ Article 10 Paragraph 1 to Paragraph 4, CARTAGENA PROTOCOL ON BIOSAFETY TO THE CONVENTION ON BIOLOGICAL DIVERSITY, 1999.

²⁰ Article 9 Paragraph 1 to Paragraph 3, CARTAGENA PROTOCOL ON BIOSAFETY TO THE CONVENTION ON BIOLOGICAL DIVERSITY, 1999.

หากวิธีการที่จะให้ผู้แจ้งดำเนินการที่ภาคีผู้นำเข้ากำหนดนั้น เป็นวิธีการตามระเบียบข้อบังคับภายในของประเทศภาคีผู้นำเข้าเอง ระเบียบข้อบังคับภายในดังกล่าวนี้ต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์แห่งพิธีสารคาร์ตาเฮนาว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพด้วย

2.2.1.2 สิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมที่มีวัตถุประสงค์ในการนำไปใช้โดยตรงเป็นอาหาร อาหารสัตว์ หรือเพื่อการผลิต

ภาคีที่ได้ตัดสินใจให้มีการใช้ภายในประเทศ รวมถึงการวางจำหน่ายในท้องตลาด สิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมที่อาจมาจากการเคลื่อนย้ายข้ามเขตแดน เพื่อการใช้โดยตรงเป็นอาหาร อาหารสัตว์ หรือเพื่อการผลิต จะต้องแจ้งการตัดสินใจให้ภาคีต่างๆ ทราบผ่านสำนักงานประสานและแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัยทางชีวภาพ (Biosafety Clearing-House) ภายใน 15 วัน หลังจากการตัดสินใจดังกล่าว โดยข้อมูลที่แจ้งต่อภาคีอื่น ๆ นี้ อย่างน้อยที่สุดต้องประกอบด้วยข้อมูลที่ระบุไว้ในภาคผนวก II แต่มาตรการนี้ จะไม่ใช้กับการตัดสินใจเกี่ยวกับการทดสอบภาคสนามของภาคี เมื่อภาคีได้ตัดสินใจในการใช้ การวางจำหน่ายภายในประเทศซึ่งสินค้าที่ได้มาจากสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมแล้ว จะต้องดูแลให้มีการข้อกำหนดทางกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมความถูกต้องของข้อมูลที่น่าเสนอโดยผู้ยื่นขอใช้ และวางจำหน่ายสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมในรัฐตน²¹

ภาคีอาจดำเนินการตัดสินใจนำเข้าสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรม ซึ่งมีเจตนาโดยตรงในการนำไปใช้เป็นอาหาร อาหารสัตว์ หรือเพื่อการผลิตได้ ภายใต้กรอบระเบียบภายในของรัฐตน แต่ทั้งนี้ กรอบระเบียบนั้นต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของพิธีสารฯ ในการป้องกันล่วงหน้าซึ่งผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อม ความหลากหลายทางชีวภาพ และสุขภาพของมนุษย์ โดยแต่ละภาคีที่ตัดสินใจนำเข้าสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรม ซึ่งมีเจตนาโดยตรงในการนำไปใช้เป็นอาหาร อาหารสัตว์ หรือเพื่อการผลิตนั้น ต้องจัดส่งสำเนาของกฎหมายระเบียบ และแนวทางระดับชาติของรัฐตน ต่อสำนักงานประสานและแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัยทางชีวภาพ เพื่อเป็นการควบคุม ตรวจสอบความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของพิธีสาร²²

²¹ Article 11 Paragraph 1 and Paragraph 2, CARTAGENA PROTOCOL ON BIOSAFETY TO THE CONVENTION ON BIOLOGICAL DIVERSITY, 1999.

²² Article 11 Paragraph 4 and Paragraph 5, CARTAGENA PROTOCOL ON BIOSAFETY TO THE CONVENTION ON BIOLOGICAL DIVERSITY, 1999.

สำหรับการนำเข้าสู่สิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรม ซึ่งมีเจตนาให้นำมาใช้โดยตรง เป็นอาหาร อาหารสัตว์ หรือเพื่อการผลิตของภาคีซึ่งเป็นประเทศกำลังพัฒนา หรือภาคีซึ่งเป็นประเทศที่ระบบเศรษฐกิจกำลังอยู่ในระหว่างการเปลี่ยนแปลงนั้น หากไม่มีกรอบระเบียบของกฎหมายภายในรัฐตน ประกอบกับการใช้อำนาจอธิปไตยภายในของตน อาจประกาศผ่านสำนักงานประสานและแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัยทางชีวภาพ ว่า การตัดสินใจก่อนการนำเข้าครั้งแรกของสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรม ซึ่งตนได้ให้ข้อมูลการตัดสินใจของตน ต่อภาคีอื่น ๆ แล้วนั้น ในการตัดสินใจของภาคีจะต้องมีการประเมินความเสี่ยงของผลกระทบที่อาจได้รับจากสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมตามวิธีการที่กำหนดในพิธีสารฯ และการตัดสินใจนั้นต้องทำเสร็จภายในกรอบระยะเวลาที่พอจะคาดคะเนได้ แต่ทั้งนี้ ไม่เกิน 270 วัน²³

แม้พิธีสารฯ จะกำหนดให้ใช้ข้อตกลงในการแจ้งล่วงหน้ากับการเคลื่อนย้ายข้ามเขตแดนสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมที่มีเจตนาในการนำไปปลดปล่อยสู่สิ่งแวดล้อมของภาคีผู้นำเข้า และการตัดสินใจใช้เป็นอาหาร อาหารสัตว์ หรือเพื่อการผลิตภายในภาคีก็ตาม แต่มีสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมบางประเภทที่ไม่อยู่ภายใต้ขอบเขตการบังคับใช้ข้อตกลงในการแจ้งล่วงหน้า ได้แก่

- สิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมที่เป็นเภสัชภัณฑ์สำหรับมนุษย์ ซึ่งถูกระบุโดยความตกลงและองค์ระดับนานาชาติที่เกี่ยวข้อง ซึ่งกรณีของเภสัชภัณฑ์สำหรับมนุษย์นี้ ไม่นำบทบัญญัติแห่งพิธีสารฯ มาบังคับใช้เลย ไม่ใช่เพียงแต่ไม่บังคับใช้ข้อตกลงในการแจ้งล่วงหน้าเท่านั้น อย่างไรก็ตาม หากมิใช่เภสัชภัณฑ์สำหรับมนุษย์ หรือมิได้เป็นเภสัชภัณฑ์สำหรับมนุษย์ที่ถูกระบุโดยความตกลงและองค์ระดับนานาชาติที่เกี่ยวข้องแล้ว ยังคงต้องนำบทบัญญัติแห่งพิธีสารฯ รวมทั้งข้อตกลงในการแจ้งล่วงหน้ามาบังคับใช้ด้วย²⁴

- สิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมที่ได้เคลื่อนย้ายผ่าน และสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมที่จะนำไปสู่การใช้ที่ได้รับการควบคุม²⁵ ที่ดำเนินการตามมาตรฐานของภาคีผู้นำเข้า ซึ่งกรณีของสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมที่จะนำไปสู่การใช้ที่ได้รับการควบคุมนี้

²³ Article 11 Paragraph 6, CARTAGENA PROTOCOL ON BIOSAFETY TO THE CONVENTION ON BIOLOGICAL DIVERSITY, 1999.

²⁴ อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 7.

²⁵ การใช้ที่ได้รับการควบคุม หมายถึง ปฏิบัติการใด ๆ ที่ดำเนินการภายในอุปกรณ์อำนวยความสะดวก อาคารติดตั้ง และโครงสร้างทางกายภาพอื่นๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับสิ่งมีชีวิตที่ได้รับ

หากมิได้ดำเนินการตามมาตรฐานของภาคีผู้นำเข้าแล้ว ยังคงต้องบังคับใช้ข้อตกลงในการแจ้งล่วงหน้า²⁶

- สิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรม ซึ่งได้รับการชี้แจงโดยมติของสมัชชาภาคี ซึ่งทำหน้าที่เป็นที่ประชุมภาคีของพิธีสาร ฉบับนี้ ว่าไม่มีความเป็นไปได้ที่จะเกิดผลกระทบในทางลบต่อการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน โดยคำนึงถึงความเสี่ยงต่อสุขภาพมนุษย์ที่ถูกเคลื่อนย้ายข้ามเขตแดนโดยเจตนา ซึ่งกรณีสิ่งมีชีวิตในลักษณะนี้ ไม่อยู่ภายใต้การบังคับใช้ข้อตกลงในการแจ้งล่วงหน้า²⁷

- สิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมที่มีเจตนาในการนำไปใช้โดยตรงเป็นอาหาร อาหารสัตว์ หรือเพื่อการผลิตที่ใช้ในการทดสอบภาคสนามต่าง ๆ จะไม่อยู่ภายใต้บังคับข้อตกลงในการแจ้งล่วงหน้า²⁸

- สิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมที่ภาคีผู้นำเข้าได้กำหนดวิธีการอย่างง่ายในการเคลื่อนย้ายข้ามเขตแดนโดยเจตนาไว้อย่างปลอดภัยเพียงพอตามวัตถุประสงค์แห่งพิธีสาร ซึ่งเป็นมาตรการที่แตกต่างจากข้อตกลงในการแจ้งล่วงหน้า และได้ยกเว้นการใช้ข้อตกลงในการแจ้งล่วงหน้ากับการเคลื่อนย้ายข้ามเขตแดนโดยเจตนาของตนไว้²⁹

2.2.2 หลักการควบคุมโดยวิธีการใช้เอกสารข้อมูลกำกับ

การควบคุมโดยวิธีการใช้เอกสารข้อมูลกำกับนี้ เป็นมาตรการภายใต้พิธีสาร ที่กำหนดให้ภาคีต่าง ๆ ต้องดำเนินการดูแล บรรจุหีบห่อ และขนส่งสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมที่ต้องการเคลื่อนย้ายข้ามเขตแดนโดยเจตนาภายใต้ขอบเขตของพิธีสาร ไม่ว่าด้วย

การดัดแปลงพันธุกรรม ที่มีการควบคุมโดยการเฉพาะ ที่จำกัดการสัมผัสและผลกระทบของสิ่งมีชีวิตดังกล่าวต่อสิ่งแวดล้อมภายนอกได้อย่างมีประสิทธิภาพ (มาตรา 3 (b))

²⁶ Article 6, CARTAGENA PROTOCOL ON BIOSAFETY TO THE CONVENTION ON BIOLOGICAL DIVERSITY, 1999.

²⁷ Article 7 Paragraph 4, CARTAGENA PROTOCOL ON BIOSAFETY TO THE CONVENTION ON BIOLOGICAL DIVERSITY, 1999.

²⁸ Article 11 Paragraph 1, CARTAGENA PROTOCOL ON BIOSAFETY TO THE CONVENTION ON BIOLOGICAL DIVERSITY, 1999.

²⁹ Article 13 Paragraph 1, CARTAGENA PROTOCOL ON BIOSAFETY TO THE CONVENTION ON BIOLOGICAL DIVERSITY, 1999.

วัตถุประสงค์ใด ๆ ภายใต้สภาพความปลอดภัยตามกฎหมายและมาตรฐานระดับนานาชาติที่เกี่ยวข้อง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อหลีกเลี่ยงผลกระทบในทางลบต่อการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน โดยคำนึงถึงความเสี่ยงต่อสุขภาพของมนุษย์ด้วย³⁰ พิธีสารฯ จึงกำหนดให้แต่ละภาคีต้องมีเอกสารข้อมูลกำกับสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรม โดยข้อมูลเหล่านั้นจะแตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ในการเคลื่อนย้ายสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมข้ามเขตแดน ดังนี้

2.2.2.1 สิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมซึ่งมีเจตนาเพื่อการใช้โดยตรงเป็นอาหาร อาหารสัตว์ หรือเพื่อการผลิต

พิธีสารฯ กำหนดให้เอกสารกำกับสิ่งมีชีวิตที่มีวัตถุประสงค์ประเภทนี้ ต้องแสดงให้เห็นข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้เป็นอย่างน้อย คือ

- ต้องชี้แจงอย่างชัดเจนว่า “อาจประกอบด้วย” สิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรม

- ต้องแสดงให้เห็นว่าสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมดังกล่าว ไม่มีเจตนาเพื่อการนำไปปลดปล่อยสู่สิ่งแวดล้อมอย่างจงใจ

- ต้องบ่งบอกจุดหรือสถานที่ในการติดต่อเพื่อขอข้อมูลเพิ่มเติม

2.2.2.2 สิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมซึ่งมีเจตนาในการนำมาเพื่อการใช้ที่ได้รับการควบคุม

พิธีสารฯ กำหนดให้เอกสารกำกับสิ่งมีชีวิตที่มีวัตถุประสงค์ประเภทนี้ ต้องแสดงให้เห็นข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้เป็นอย่างน้อย คือ

- ต้องชี้แจงอย่างชัดเจนว่า “เป็น” สิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรม

- ต้องระบุข้อความการปฏิบัติในการดูแล เก็บ ขนส่ง และการใช้อย่างปลอดภัย

- ต้องบ่งบอกสถานที่ติดต่อเพื่อขอข้อมูลเพิ่มเติม

- ต้องระบุ ชื่อ ที่อยู่ของบุคคล และสถาบันซึ่งเป็นผู้รับมอบสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมเหล่านั้น

³⁰ Article 18 Paragraph 1, CARTAGENA PROTOCOL ON BIOSAFETY TO THE CONVENTION ON BIOLOGICAL DIVERSITY, 1999.

2.2.2.3 สิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมซึ่งมีเจตนาสำหรับการปลดปล่อยสู่สิ่งแวดล้อมของภาคีผู้นำเข้าอย่างจงใจ และกรณีอื่น ๆ

พิธีสารฯ กำหนดให้เอกสารกำกับสิ่งมีชีวิตที่มีวัตถุประสงค์ประเภทนี้ ต้องแสดงให้เห็นข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้เป็นอย่างน้อย คือ

- ต้องชี้แจงอย่างชัดเจนว่า “เป็น” สิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรม
- ต้องระบุชนิดและสายพันธุ์ และหรือลักษณะที่เกี่ยวข้อง
- ต้องระบุข้อควรปฏิบัติในการดูแล เก็บ ขนส่ง และการใช้อย่างปลอดภัย
- ต้องบ่งบอกสถานที่สำหรับติดต่อเพื่อขอข้อมูลเพิ่มเติม
- ต้องระบุชื่อและที่อยู่ของผู้นำเข้า และผู้ส่งออก
- ต้องแสดงให้เห็นว่า การเคลื่อนย้ายของผู้ส่งออกเป็นไปตามข้อกำหนดแห่งพิธีสารฯ

2.3 หลักการส่งเสริม

หากต้องการให้การคุ้มครองความปลอดภัยทางชีวภาพสำเร็จผลตามวัตถุประสงค์แห่งพิธีสารฯ นั้น จำต้องได้รับความร่วมมือจากภาคีต่าง ๆ ในการส่งเสริม แลกเปลี่ยน แบ่งปันข้อมูล ความรู้ เทคนิค รวมทั้งความช่วยเหลือต่าง ๆ ระหว่างกัน พิธีสารฯ จึงกำหนดให้มีมาตรการช่วยเหลือ สนับสนุน ส่งเสริม และแบ่งปันข้อมูลกันระหว่างภาคี ซึ่งเป็นการนำหลักการส่งเสริมมาใช้ในการลดผลกระทบในทางลบของสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมอย่างหนึ่ง โดยหลักการส่งเสริมปรากฏในมาตรการต่าง ๆ ของพิธีสารฯ ดังนี้

2.3.1 การแลกเปลี่ยนและแบ่งปันข้อมูล

ภาคีต่าง ๆ ต้องร่วมมือกันในการแลกเปลี่ยน แบ่งปันข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ เทคนิค สิ่งแวดล้อม กฎหมาย และประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรม เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของภาคีในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ช่วยเหลือ สนับสนุน และส่งเสริม ข้อมูล ความรู้ เทคนิคต่าง ๆ ไปยังภาคีที่เป็นประเทศที่กำลังพัฒนา รวมทั้งประเทศต่าง ๆ ที่เป็นศูนย์กลางต้นกำเนิดและศูนย์กลางของความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อให้การอนุรักษ์และคุ้มครองความหลากหลายทางชีวภาพเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพแท้จริง โดยกำหนดให้ “สำนักงานประสานและแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความ

ปลอดภัยทางชีวภาพ (Biosafety Clearing – House)” เป็นกลไกหนึ่งในการดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว³¹

2.3.2 การเสริมสร้างขีดความสามารถ

ภาคีต่าง ๆ ต้องร่วมมือในการพัฒนา และ สร้างความแข็งแกร่ง ในด้านทรัพยากรมนุษย์ และขีดความสามารถทางสถาบันด้านความปลอดภัยทางชีวภาพ รวมถึงเทคโนโลยีชีวภาพที่จำเป็นแก่ความปลอดภัยทางชีวภาพ ให้กับภาคีที่เป็นประเทศกำลังพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐที่ด้อยพัฒนา และรัฐที่กำลังพัฒนาที่เป็นเกาะขนาดเล็ก รวมทั้งในประเทศที่ระบบเศรษฐกิจกำลังอยู่ในระหว่างการเปลี่ยนแปลง โดยการให้การสนับสนุนทางการเงิน การถ่ายทอดเทคโนโลยีและความเชี่ยวชาญ³² การฝึกอบรมทางวิทยาศาสตร์และวิชาการที่เกี่ยวกับการจัดการความเสี่ยงสำหรับความปลอดภัยทางชีวภาพ รวมทั้งการเสริมสร้างขีดความสามารถทางเทคโนโลยีและสถาบันในด้านความปลอดภัยทางชีวภาพด้วย³³

2.3.3 การมีส่วนร่วมของสาธารณชน

ภาคีต่าง ๆ จะต้องส่งเสริม และเอื้ออำนวยให้เกิดความตระหนัก การศึกษา การเข้าถึงข้อมูล และการมีส่วนร่วมของสาธารณชน ที่เกี่ยวกับความปลอดภัยในการเคลื่อนย้าย การดูแล และการใช้สิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรม ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน โดยคำนึงถึงความเสี่ยงต่อสุขภาพของมนุษย์ด้วย รวมทั้งให้มีการเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมซึ่งอาจถูกนำเข้ามาภายในประเทศของตน โดยในการดำเนินงานดังกล่าวอาจร่วมมือกับประเทศและองค์การนานาชาติอื่น ๆ ก็ได้

นอกจากนี้ ในการตัดสินใจดำเนินการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมภายใต้พิธีสารฯ นั้น แต่ละภาคีต้องจัดให้มีการปรึกษาหารือกับสาธารณชนก่อนการตัดสินใจ รวมทั้งแจ้งผลการตัดสินใจนั้นแก่สาธารณชนด้วย โดยต้องจัดให้มีการรับฟัง

³¹ Article 20 Paragraph 1, CARTAGENA PROTOCOL ON BIOSAFETY TO THE CONVENTION ON BIOLOGICAL DIVERSITY, 1999.

³² เทคโนโลยีและความเชี่ยวชาญนี้ อย่างน้อยต้องเป็นเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องที่ถูกกำหนดโดยอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพด้วย

³³ Article 22, CARTAGENA PROTOCOL ON BIOSAFETY TO THE CONVENTION ON BIOLOGICAL DIVERSITY, 1999.

ความคิดเห็นของสาธารณชนภายใต้กรอบกฎหมายและระเบียบภายในของภาคนั้น ๆ รวมทั้งต้องแจ้งวิธีการเข้าถึงและติดต่อกับสำนักงานประสานและแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัยทางชีวภาพให้แก่สาธารณชนทราบ³⁴

2.4 หลักการแก้ไขเยียวยา

หลักการแก้ไขเยียวยาตามที่ปรากฏในพิธีสารฯ นั้น เป็นการเข้ามาตรึงการแจ้งข้อมูล การปรึกษาหารือ และการกำจัดผลกระทบในทางลบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมข้ามเขตแดนในสองลักษณะ คือ การเคลื่อนย้ายข้ามเขตแดนโดยไม่เจตนา และการเคลื่อนย้ายข้ามเขตแดนโดยผิดกฎหมาย

2.4.1 การแก้ไขเยียวยาผลกระทบจากการเคลื่อนย้ายข้ามเขตแดนโดยไม่เจตนา

ในกรณีที่มีการปลดปล่อยที่นำไปสู่การเคลื่อนย้ายสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมโดยไม่เจตนาเกิดขึ้นในเขตอำนาจรัฐของตน และการปลดปล่อยนั้นมีความเป็นไปได้ที่จะส่งผลกระทบในทางลบที่รุนแรงต่อการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน โดยคำนึงถึงความเสี่ยงต่อสุขภาพของมนุษย์ด้วยในรัฐเหล่านั้น แต่ละภาคีจะต้องใช้มาตรการที่เหมาะสมแจ้งรัฐที่ได้รับผลกระทบหรือที่คาดว่าจะได้รับผลกระทบ สำนักงานประสานและแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัยทางชีวภาพ รวมถึงองค์การนานาชาติอื่น ๆ ในทันทีที่ทราบการปลดปล่อยดังกล่าว โดยจะต้องแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับปริมาณ ลักษณะหรือสายพันธุ์ของสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรม สถานการณ์และวันที่คาดว่าจะทำการปลดปล่อย และการใช้สิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมในภาคีด้นกำเนิด ข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบในทางลบที่เป็นไปได้ และข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการความเสี่ยงที่เป็นไปได้ ข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งจุดสำหรับการติดต่อเพื่อขอข้อมูลเพิ่มเติม

นอกจากนี้ เพื่อเป็นการลดผลกระทบในทางลบที่รุนแรงให้ต่ำที่สุด ภาคีซึ่งมีการปลดปล่อยสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมโดยไม่เจตนาเกิดขึ้นภายในเขตอำนาจรัฐของตน จะต้องปรึกษาหารือทันทีกับรัฐที่ได้รับผลกระทบ หรืออาจได้รับผลกระทบ เพื่อเป็นการประกันให้

³⁴ Article 23, CARTAGENA PROTOCOL ON BIOSAFETY TO THE CONVENTION ON BIOLOGICAL DIVERSITY, 1999.

รัฐเหล่านั้น สามารถกำหนดการตอบสนองที่เหมาะสม และเริ่มดำเนินกิจกรรมที่จำเป็น รวมถึงมาตรการฉุกเฉินต่าง ๆ³⁵ ด้วย

2.4.2 การแก้ไขเยียวยาผลกระทบจากการเคลื่อนย้ายข้ามเขตแดนอย่างผิดกฎหมาย

ในกรณีที่มีการเคลื่อนย้ายสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมข้ามเขตแดนโดยฝ่าฝืนมาตรการภายในประเทศในการดำเนินการตามพิธีสารฯ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการเคลื่อนย้ายข้ามเขตแดนที่ผิดกฎหมายนั้น³⁶ หากมีผลกระทบต่อการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน โดยคำนึงถึงความเสี่ยงต่อสุขภาพของมนุษย์ด้วยในภาคีหนึ่งภาคีใด ภาคีนั้นอาจร้องขอให้ภาคีต้นกำเนิดกำจัดสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมนั้น ๆ ด้วยการเก็บคืนหรือทำลายแล้วแต่จะเห็นสมควรได้ โดยให้ภาคีต้นกำเนิดเป็นผู้ออกค่าใช้จ่าย แต่หลักการในส่วนนี้หากภาคีต้นกำเนิดไม่กำจัดสิ่งมีชีวิตดัดแปลงพันธุกรรมตามที่ได้รับการร้องขอ ก็ไม่มีสภาพบังคับแก่ภาคีนั้นแต่อย่างใด

3. หน่วยงานภายใต้พิธีสาร

3.1 องค์กรกลางของภาคี

3.1.1 สำนักงานประสานและแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัยทางชีวภาพ

สำนักงานประสานและแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัยทางชีวภาพ เป็นกลไกหรือหน่วยงานหนึ่งเพื่อการประสานงานและแลกเปลี่ยนข้อมูล เพื่อ เอื้ออำนวยการแลกเปลี่ยนข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ เทคนิค สิ่งแวดล้อมและกฎหมาย และประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรม และช่วยเหลือภาคีต่าง ๆ ในการดำเนินงานตามพิธีสารฯ โดยคำนึงถึงความจำเป็นพิเศษของภาคีที่เป็นประเทศที่กำลังพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐที่ด้อยพัฒนา และรัฐที่กำลังพัฒนาที่เป็นเกาะขนาดเล็ก และประเทศที่ระบบเศรษฐกิจกำลังอยู่ในระหว่างการเปลี่ยนแปลง ตลอดจนประเทศต่าง ๆ ที่เป็นศูนย์กลางต้นกำเนิด และศูนย์กลางของ

³⁵ Article 17, CARTAGENA PROTOCOL ON BIOSAFETY TO THE CONVENTION ON BIOLOGICAL DIVERSITY, 1999.

³⁶ Article 25 Paragraph 1 and Paragraph 2, CARTAGENA PROTOCOL ON BIOSAFETY TO THE CONVENTION ON BIOLOGICAL DIVERSITY, 1999.

ความหลากหลายทางพันธุกรรมและมีหน้าที่จัดให้มีการเข้าถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องที่กับการดำเนินงานของพิธีสารฯ ตามที่ภาคีให้มา ตลอดจน จะช่วยจัดให้มีการเข้าถึงกลไกนานาชาติต่างๆ ในการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัยทางชีวภาพ³⁷

3.1.2 ที่ประชุมภาคีแห่งพิธีสาร

ที่ประชุมภาคีแห่งพิธีสาร (The Meeting of the Parties to this Protocol - MOP) มีบทบาทหน้าที่ในการพิจารณาทบทวนการดำเนินงานของพิธีสาร ให้ข้อเสนอแนะ และมีอำนาจในการตัดสินใจ ต่าง ๆ ที่จำเป็นในการส่งเสริมการดำเนินงานตามพิธีสารฯ ให้มีประสิทธิภาพ ดำเนินการจัดตั้งองค์กรภายใต้สังกัด (Subsidiary Body) ต่าง ๆ ซึ่งจำเป็นต่อการดำเนินงานตามพิธีสารฯ รวมทั้งเสาะหาและใช้ประโยชน์ เมื่อเหมาะสม บริการและความร่วมมือ และข้อมูลที่เหมาะสมให้โดยองค์การระดับนานาชาติ องค์การระหว่างรัฐ และองค์การพัฒนาเอกชนที่ชำนาญการต่าง ๆ นอกจากนี้ ยังมีอำนาจในการกำหนดรูปแบบและระยะเวลา ในการจัดส่งข้อมูลตามมาตรา 33 ของพิธีสารฯ และพิจารณาข้อมูลดังกล่าว ตลอดจนรายงานต่าง ๆ ที่นำเสนอโดย องค์การภายใต้สังกัด และในกรณีที่มีความจำเป็นก็มีอำนาจพิจารณา และรับรอง การแก้ไขพิธีสารฯ ภาคผนวกต่าง ๆ ตลอดจน ภาคผนวกใด ๆ ก็ตาม ที่เพิ่มเติมเข้ามาในพิธีสารฯ ซึ่งมีความจำเป็นในการดำเนินงานตามพิธีสารฯ³⁸ โดยมีสมัชชาภาคี³⁹ ทำหน้าที่เป็นที่ประชุมแห่งภาคีพิธีสารฉบับนี้

3.1.3 สำนักงานเลขาธิการ

พิธีสารฯ กำหนดให้ สำนักงานเลขาธิการ ที่จัดตั้งขึ้นภายใต้มาตรา 24 ของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ทำหน้าที่เป็นสำนักงานเลขาธิการ (Secretariat) ของพิธีสารฯ และให้มีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับสำนักงานเลขาธิการของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ⁴⁰ กล่าวคือ มีหน้าที่จัดและให้บริการสำหรับการประชุมของสมัชชาภาคี ปฏิบัติหน้าที่

³⁷ Article 20, CARTAGENA PROTOCOL ON BIOSAFETY TO THE CONVENTION ON BIOLOGICAL DIVERSITY, 1999.

³⁸ Article 29 Paragraph 4, CARTAGENA PROTOCOL ON BIOSAFETY TO THE CONVENTION ON BIOLOGICAL DIVERSITY, 1999.

³⁹ สมัชชาภาคี (Conference of the Parties) หมายถึง สมัชชาภาคีของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ตามนิยามในมาตรา 3 แห่งพิธีสารฯ

⁴⁰ Article 31, CARTAGENA PROTOCOL ON BIOSAFETY TO THE CONVENTION ON BIOLOGICAL DIVERSITY, 1999.

ตามที่ได้รับมอบหมายจากพิธีสารใด ๆ จัดเตรียมรายงานเกี่ยวกับการบริหารตามภาระหน้าที่ของตนภายใต้พิธีสารฯ และเสนอรายงานนั้นต่อสมัชชาภาคี ประสานงานกับองค์การระหว่างประเทศอื่นที่เกี่ยวข้องและโดยเฉพาะเข้าดำเนินการเกี่ยวกับการบริหารและการทำสัญญาซึ่งอาจจำเป็นในการแบ่งเบาภาระหน้าที่ของตนอย่างมีประสิทธิภาพ, และปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ซึ่งอาจได้รับมอบหมายจากสมัชชาภาคี

3.2 องค์การระดับภาคี

3.2.1 หน่วยงานชำนาญการระดับประเทศ

หน่วยงานชำนาญการระดับประเทศ (Competent National Authority) เป็นหน่วยงานที่แต่ละภาคีกำหนดขึ้น ซึ่งอาจจะกำหนดขึ้นหนึ่งหน่วยงานหรือมากกว่าก็ได้ เพื่อรับผิดชอบในการดำเนินงานตามหน้าที่ และงานบริหารต่าง ๆ ตามที่กำหนดโดยพิธีสารฯ และมีอำนาจในการดำเนินการในนามของภาคีในการดำเนินงานตามบทบาทและหน้าที่เหล่านั้น

3.2.2 ศูนย์กลางระดับประเทศ

พิธีสารฯ กำหนดให้ แต่ละภาคีทำการกำหนด ศูนย์กลางระดับประเทศ⁴¹ (National Focal Point) ขึ้นแห่งหนึ่งภายในภาคีของตน เพื่อรับผิดชอบในการประสานงานกับสำนักงานเลขาธิการ⁴²

อย่างไรก็ตาม ภาคีอาจกำหนดให้ศูนย์กลางระดับประเทศ และหน่วยงานชำนาญการระดับประเทศเป็นแห่งเดียวกันก็ได้

⁴¹ ตามพิธีสารคาร์ตาเฮนาว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพ ที่แปลโดย เจษฎ์ โทณะวณิก และฐิติพันธ์ พุกภักดี ให้คำแปลของคำว่า “National Focal Point” ว่า “ศูนย์กลางระดับประเทศ” แต่อย่างไรก็ดี ก็มีความหมายเดียวกันกับคำว่า “หน่วยประสานงานกลางแห่งชาติ (National Focal Point)” ที่ปรากฏอยู่ในร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพของเทคโนโลยีชีวภาพสมัยใหม่ พ.ศ. ... เพราะต่างก็มีอำนาจหน้าที่อย่างเดียวกัน

⁴² Article 19 Paragraph 1, CARTAGENA PROTOCOL ON BIOSAFETY TO THE CONVENTION ON BIOLOGICAL DIVERSITY, 1999.